24 Φεβρουαρίου 2026

Η διήκουσα γραμμή μεταξύ Ελληνικής Γλώσσας και Ελληνικού Έθνους

/ Γενικά Θέματα / Ειδήσεις και Ανακοινώσεις

- **Του Προκοπίου Παυλοπούλου, πρώην Προέδρου της Δημοκρατίας**
  Ακαδημαϊκού
  Επίτιμου Καθηγητή της Νομικής Σχολής του ΕΚΠΑ

Η δύναμη της Ελληνικής Γλώσσας, ως μέσου επικοινωνίας των συμβιούντων σε οργανωμένη κοινωνία ανθρώπων, είναι τέτοια μέσα στον χρόνο ώστε βασίμως μπορούμε να δεχθούμε πως δεν είναι τόσο το σύνολο των επιμέρους Λαών στην Αρχαιότητα, οι οποίοι συνδέθηκαν ιστορικώς μεταξύ τους ως Έλληνες, που δημιούργησε την Ελληνική Γλώσσα. Πολύ περισσότερο ήταν η Ελληνική Γλώσσα, όπως προέκυψε από την σύνθεση των επιμέρους διαλέκτων της, η οποία συνέδεσε σταθερά και σε βάθος μεταξύ τους τους Έλληνες και οδήγησε στην μετέπειτα ενότητα των Ελλήνων και στην γέννηση του Έθνους των Ελλήνων. Ενός Έθνους που η γλώσσα του, ομιλούμενη ουσιαστικώς δίχως διακοπή μέσα στον χρόνο, του επιτρέπει να διατηρεί, αδιαλείπτως, μία σταθερή ισορροπία. Δοθέντος ότι, μέσω αυτής, οι κεντρομόλες ενωτικές δυνάμεις παραμένουν σταθερά πολύ περισσότερες

και πολύ πιο ισχυρές από τις, ενδεχομένως, φυγόκεντρες.

Ι. Το δίδαγμα του Θουκυδίδη

Ο μέγιστος των ιστορικών Θουκυδίδης είναι, δίχως αμφιβολία, ο πιο κατάλληλος για να αποδείξει αυτή την μεγάλη αλήθεια.

Α. Συγκεκριμένα ο Θουκυδίδης, στην εισαγωγή των «Ιστοριών» του, καταγράφει το γεγονός ότι για πρώτη φορά ενώθηκαν οι Έλληνες κατά την προετοιμασία και την επιχείρηση του Τρωικού Πολέμου, έστω και αν ο σκοπός του πολέμου αυτού έχει τις ρίζες του σε μυθολογικά, αμιγώς, δεδομένα.Καθώς και ότι τα Ομηρικά Έπη μάλλον είναι το κυριότερο πρώτο παράδειγμα της γλωσσικής και πολιτισμικής ενότητας του τότε Ελληνικού Κόσμου, γραμμένα σε μίαν ιδιαίτερη Ελληνική Γλώσσα, προϊόν σύνθεσης διαφόρων, συγγενών μεταξύ τους, διαλέκτων πάνω σε Ιωνική βάση. Υπό τις συνθήκες αυτές ο Θουκυδίδης είναι ο πρώτος που ανέδειξε την σημασία της Ελληνικής Γλώσσας στην δημιουργία του Έθνους των Ελλήνων. Ίσως δε και ο μόνος που κατάφερε να σηματοδοτήσει, με πειστικά τεκμήρια, το πώς και γιατί μία γλώσσα μπορεί να θέσει τις βάσεις της δημιουργίας ενός έθνους. Επιπλέον, αυτές οι βάσεις μας παρέχουν, ακόμη και σήμερα, επαρκείς εξηγήσεις για την αδιάλειπτη συνέχεια της Ελληνικής Γλώσσας. Στο ίδιο, κατά βάση, συμπέρασμα κατέληξε στις μέρες μας ο Οδυσσέας Ελύτης, με τους εξής εμβληματικούς στίχους από το ποίημά του «Άξιον Εστί» (Ενότητα «Τα Πάθη»):

«Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική,

το σπίτι φτωχικό στις αμμουδιές του Ομήρου.

Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου στις αμμουδιές του Ομήρου».

Β. Χρήσιμο είναι να παρατεθεί το απόσπασμα των «Ιστοριών» (Ι,1.3.1-1.3.4).

1. Όπου με τρόπο λακωνικό, πλην σαφή, ο Θουκυδίδης αποδεικνύει πως η Ελληνική Γλώσσα ήταν εκείνη, η οποία έθεσε τις βάσεις για την δημιουργία του Έθνους των Ελλήνων.«Δηλοῖδέ μοι καὶτόδετῶνπαλαιῶνἀσθένειανοὐχῆκιστα· πρὸγὰρτῶνΤρωικῶνοὐδὲν φαίνεται πρότερον κοινῇἐργασαμένη ἡ Ἑλλάς· δοκεῖδέ μοι, οὐδὲτοὔνοματοῦτοξύμπασά πω εἶχεν, ἀλλὰτὰμὲνπρὸἝΕλληνοςτοῦ Δευκαλίωνος καὶ πάνυ οὐδὲεἶναι ἡ ἐπίκλησισαὕτη, κατὰἔθνηδὲἄλλα τε καὶτὸΠελασγικὸνἐπὶπλεῖστονἀφ᾽ ἑαυτῶντὴνἐπωνυμίανπαρέχεσθαι, ἝΕλληνοςδὲκαὶτῶνπαίδωναὐτοῦἐντῇ Φθιώτιδι ἰσχυσάντων, καὶἐπαγομένωναὐτοὺςἐπ᾽ ὠφελίᾳἐςτὰςἄλλας πόλεις, καθ᾽ ἑκάστουςμὲνἤδητῇὁμιλίᾳμᾶλλονκαλεῖσθαιἝλληνας, οὐμέντοιπολλοῦγε χρόνου [ἐδύνατο] καὶἅπασινἐκνικῆσαι. τεκμηριοῖδὲ μάλιστα Ὅμηρος·

πολλῷγὰρὕστερονἔτικαὶτῶνΤρωικῶν γενόμενος οὐδαμοῦτοὺςξύμπανταςὠνόμασεν, οὐδ᾽ ἄλλους ἢ τοὺςμετ᾽ Ἀχιλλέωςἐκτῆς Φθιώτιδος, οἵπερκαὶπρῶτοιΈλληνεςἦσαν, ΔαναοὺςδὲἐντοῖςἔπεσικαὶἈργείουςκαὶἈχαιοὺςἀνακαλεῖ. οὐμὴνοὐδὲ βαρβάρους εἴρηκεδιὰτὸμηδὲΈλληνάς πω, ὡςἐμοὶδοκεῖ, ἀντίπαλονἐςἓνὄνομαἀποκεκρίσθαι. Οἱ δ᾽ οὖνὡςἕκαστοιΈλληνεςκατὰ πόλεις τε ὅσοιἀλλήλωνξυνίεσανκαὶξύμπαντεςὕστερον κληθέντες οὐδὲνπρὸτῶνΤρωικῶνδι᾽ ἀσθένειανκαὶἀμειξίανἀλλήλωνἀθρόοιἔπραξαν.ἀλλὰκαὶ ταύτην τὴνστρατείανθαλάσσῃἤδηπλείωχρώμενοιξυνεξῆλθον».

2. Κατά την μετάφραση του Ελευθερίου Βενιζέλου, με δικό του τίτλο «Το όνομα Ελλάς»: *«1.1.3. Την αδυναμίαν, άλλωστε, των παλαιών καιρών μου φαίνεται ότι αποδεικνύει και το γεγονός προ πάντων ότι πριν από τα Τρωικά τίποτε δεν επεχείρησεν από κοινού η Ελλάς. Νομίζω μάλιστα ότι το όνομα αυτό ούτε είχε δοθή ακόμη εις όλην την χώραν, ούτε καν υπήρχε προ του Έλληνος, υιού του Δευκαλίωνος, αλλά τα διάφορα φύλα, και εις μεγαλυτέρανέκτασιν το Πελασγικόν, έδιδαν το όνομά των εις τα υπ' αυτών κατοικούμενα διαμερίσματα. Αλλ' από την εποχήν που ο Έλλην και οι υιοί του απέβησαν ισχυροί εις την Φθιώτιδα, και την βοήθειάν των επεκαλούντο οι κάτοικοι των άλλων πόλεων, τα διάφορα φύλα, συνεπεία της επικοινωνίας αυτής, ωνομάζοντο ήδη επί μάλλον και μάλλον Έλληνες, μολονότι πολύς επέρασε καιρός πριν το όνομα τούτο ημπορέση να επικρατήση γενικώς. Την καλυτέραν απόδειξιν παρέχει ο Όμηρος. Διότι, μολονότι έζησε πολύ ύστερον και από τα Τρωικά, πουθενά δεν ωνόμασε με το όνομα αυτό όλους, ούτε άλλους εκτός εκείνων που ηκολούθησαν τον Αχιλλέα από την Φθιώτιδα, οι οποίοι ήσαν και οι πρώτοι Έλληνες, αλλ' αποκαλεί αυτούς εις τα ποιήματά του γενικώς Δαναούς και Αργείους και Αχαιούς. Ούτε βαρβάρους, άλλωστε, μνημονεύει διά τον λόγον, ως νομίζω, ότι ούτε οι Έλληνες είχαν ακόμη διακριθή διά κοινού αντιθέτου ονόματος.* ***Οπωσδήποτε τα διάφορα ελληνικά φύλα, επί των οποίων το όνομα των Ελλήνων, λόγω κοινότητος της γλώσσης, εξηπλώνετο διαδοχικώς από μίαν περιφέρειαν εις άλλην, έως ότου επεξετάθη ακολούθως επί του συνόλου των, δεν έκαμαν καμμίανκοινήνεπιχείρησιν πριν από τα Τρωικά, ένεκα αδυναμίας και ελλείψεως αμοιβαίας επικοινωνίας.*** *Άλλωστε, και την εκστρατείαν ακόμη κατά της Τροίας τότε μόνον επεχείρησαν από κοινού, όταν είχαν ήδη αποκτήσει αξιόλογονεμπειρίαν της θαλάσσης».*

II. Η πρόδρομη αναφορά του Ηροδότου

Στο απόσπασμα αυτό ο Θουκυδίδης επιβεβαιώνει και προεκτείνει, σε παρελθόντα χρόνο, όσα είχε διαπιστώσει ο προγενέστερός του, «Πατέρας της Ιστορίας», Ηρόδοτος στις δικές του «Ιστορίες» (Θ, 8. 144,2) για την συμβολή της Ελληνικής

Γλώσσας στην διαμόρφωση του Έθνους των Ελλήνων.

Α. Στο ως άνω απόσπασμα ο Ηρόδοτος παραθέτει την απάντηση των Αθηναίων προς τους Σπαρτιάτες, όταν οι τελευταίοι δυσπιστούσαν έναντι των Αθηναίων, φοβούμενοι ενδεχόμενη μελλοντική συμμαχία τους με τον Βασιλέα των Περσών. Για να είμαστε ιστορικώς ακριβείς, τούτο ήταν ένα χαρακτηριστικό δείγμα της παραδοσιακής Σπαρτιατικής καχυποψίας προς άλλους, εκ μέρους της Σπάρτης. Το οποίο όμως δεν θα μπορούσε, κατ' ουδένα τρόπο, να δικαιολογηθεί έναντι των Αθηναίων, ακόμη και αν είχαν υπάρξει στο παρελθόν εντελώς μεμονωμένα και αμιγώς προσωπικά δείγματα γραφής φιλικών σχέσεων, με την περσική αυλή.

Β. Συγκεκριμένα, στην απάντησή τους οι Αθηναίοι θεωρούν «ντροπή» και «αίσχος» μια τέτοια υποψία για πολλούς λόγους, κυρίως όμως διότι: «ΑὖτιςδὲτὸἙλληνικόν, ἐὸνὅμαιμόν τε καὶὁμόγλωσσον, καὶθεῶνἱδρύματά τε κοινὰκαὶθυσίαι ἤθεά τε ὁμότροπα, τῶνπροδότας γενέσθαι Ἀθηναίουςοὐκἂνεὖἔχοι». («Επιπλέον δε είμαστε Έλληνες, με κοινό αίμα και γλώσσα, κοινούς βωμούς, κοινές θυσίες και παρεμφερή ήθη και έθιμα, πράγμα που σημαίνει ότι αν προδίδαμε όλα αυτά θα ήταν ντροπή και αίσχος για τους Αθηναίους»). Είναι δε εδώ χαρακτηριστικό το ότι οι Αθηναίοι, κατά τον Ηρόδοτο, δεν κατέφυγαν στο επιχείρημα ότι οι υποψίες των Σπαρτιατών ήταν αβάσιμες λόγω της πάγιας αντίθεσης της Αθήνας προς τους Πέρσες. Αλλά προτίμησαν να αναδείξουν την οιονεί ιερή προσήλωσή τους στο «όμαιμον» και, κατ' εξοχήν, στο «ομόγλωσσον».

Υπό το φως της προηγούμενης ανάλυσης πρέπει να γίνει δεκτό και ότι η Ελληνική Γλώσσα υπήρξε όχι μόνο το μέσο επικοινωνίας ενός Λαού ή και ενός Έθνους γενικότερα. Αλλά και το όργανο διαμόρφωσης της Παιδείας, η οποία βρίσκεται στον πυρήνα του Ελληνικού Πολιτισμού, από την γέννησή του ως την σύγχρονη εξέλιξή του, λόγω του ότι, σύμφωνα με τις προεκτεθείσες σκέψεις, η Ελληνική Γλώσσα συνέβαλε καθοριστικώς στην δημιουργία του Έθνους των Ελλήνων.

*Δημοσιεύθηκε στην «Εστία» της Κυριακής, 22 Φεβρουαρίου 2026.